

Του Νόαμ Τσόμσκι

Ένας Γάλλος συγγραφέας, που συμπαθούσε τον αναρχισμό, έγραψε το 1890, «ο αναρχισμός έχει μεγάλη πίσω επιφάνεια, όπως το χαρτί υπομένει τα πάντα» (εδώ εννοεί ότι πολλές ιδέες καλούνται αναρχικές όπως πάνω στο χαρτί μπορείς να γράφεις όσο θες) -ακόμα και αυτούς των οποίων οι πράξεις είναι τέτοιες που «ένας θανάσιμος εχθρός του αναρχισμού δεν θα μπορούσε να τα πάει καλύτερα».[1] Έχουν υπάρξει πολλές μορφές σκέψης και δράσης που έχουν αναφερθεί ως «αναρχικές». Θα ήταν αδύνατο να παρουσιάσουμε όλες αυτές τις αντιφατικές τάσεις σε μία γενική θεωρία ή ιδεολογία. Και ακόμα και αν προβούμε στο να εξάγουμε από την ιστορία της ελευθεριακής σκέψης μια ζωντανή, εξελισσόμενη παράδοση, όπως ο Ντανιέλ Γερίν κάνει στο βιβλίο «Αναρχισμός», παραμένει δύσκολο να διατυπώσουμε τα δόγματα του αναρχισμού ως μια συγκεκριμένη και καθορισμένη θεωρία για την κοινωνία και την κοινωνική αλλαγή. Ο αναρχικός ιστορικός Ρουντολφ Ρόκερ, ο οποίος παρουσιάζει μια συστηματική αντίληψη για την ανάπτυξη της αναρχικής σκέψης μέσα από τον αναρχοσυνδικαλισμό, σε σύγκριση με τη δουλεία του Γερίν, θέτει το θέμα καλά όταν γράφει ότι ο αναρχισμός δεν είναι ένα σταθερό, κλειστό κοινωνικό σύστημα αλλά μάλλον μια ξεκάθαρη τάση στην ιστορία της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους, η οποία σε αντίθεση με τη διανοούμενη ηγεσία κληρικών και κυβερνητικών θεσμών, προσπαθεί για την απρόσκοπτη εξέλιξη όλων των ατομικών και κοινωνικών δυνάμεων στη ζωή. Ακόμα και η ελευθερία είναι μόνο μια σχετική, δεν είναι απόλυτη έννοια, δεδομένου ότι τείνει διαρκώς να γίνει ευρύτερη και να επηρεάσει περισσότερους κύκλους με ποικίλους τρόπους. Για τον αναρχικό, η ελευθερία δεν είναι μια αφηρημένη φιλοσοφική έννοια, αλλά η συγκεκριμένη δυνατότητα ζωτικής σημασίας για όλους τους ανθρώπους να θέσουν σε πλήρη ανάπτυξη όλες τις δυνάμεις, τις ικανότητες και τα ταλέντα με τα οποία η φύση τους προίκισε, και να τα μετατρέψουν σε κοινωνικό λογαριασμό. Όσο λιγότερο η φυσική εξέλιξη του ανθρώπου επηρεάζεται από εκκλησιαστική ή πολιτική καθοδήγηση, τόσο περισσότερο θα γίνει αποτελεσματική και αρμονική η προσωπικότητα του ανθρώπου, θα γίνει μέτρο του πολιτισμού της κοινωνίας στην οποία αυτός θα έχει μεγαλώσει.

[2]

Κάποιος θα μπορούσε να αναρωτηθεί τι αξία υπάρχει στο να μαθαίνεις για μία «συγκεκριμένη τάση στην ιστορική εξέλιξη της ανθρωπότητας» που δεν διατυπώνει μια συγκεκριμένη και λεπτομερή κοινωνική θεωρία. Είναι γεγονός, πολλοί σχολιαστές έχουν απορρίψει τον αναρχισμό ως ουτοπικό, άμορφο, πρωτόγονο, ή αλλιώς ασυμβίβαστο με την πραγματικότητα μιας σύνθετης κοινωνίας. Κάποιος ωστόσο μπορεί, να υποστηρίξει διαφορετικά ότι σε κάθε στάδιο της ιστορίας το μέλημα μας πρέπει να είναι να διαλύσουμε αυτές τις μορφές εξουσίας και καταπίεσης που επιβιώνουν από μια προηγούμενη εποχή, όπου θα μπορούσαν να έχουν δικαιολογηθεί κάτω από την άποψη της ανάγκης για επιβίωση ή ασφάλεια ή την οικονομική ανάπτυξη, αλλά τώρα συμβάλουν σε υλικό και πολιτιστικό έλλειμμα. Αν είναι έτσι, τότε δεν υπάρχει ένα δόγμα κοινωνικής αλλαγής για το παρόν και το μέλλον, ούτε δε, απαραίτητα, μια συγκεκριμένη και αμετάβλητη έννοια των στόχων μέσα από του οποίους η κοινωνική αλλαγή πρέπει να τείνει. Σίγουρα η κατανόηση της φύσης του ανθρώπου ή του φάσματος των βιώσιμων κοινωνικών μορφών είναι τόσο υποτυπώδης ώστε κάθε εκτεταμένο δόγμα πρέπει να αντιμετωπίζεται με μεγάλο σκεπτικισμό, όπως με σκεπτικισμό συμπεριφερόμαστε όταν ακούμε ότι η «ανθρώπινη φύση» ή οι «απαιτήσεις της απόδοσης» ή ακόμα «η πολυπλοκότητα της σύγχρονης ζωής» απαιτεί μορφές καταπίεσης και αυταρχικούς κανόνες.

Ωστόσο, σε κάποιο συγκεκριμένο χρόνο υπάρχει κάθε λόγος για την ανάπτυξη, στο μέτρο που μας το επιτρέπει η κατανόηση μας, μίας συγκεκριμένης αντίληψης αυτής της τάσης στην ιστορία της ανθρωπότητας, κατάλληλης να αντεπεξέλθει στις ανάγκες της στιγμής. Για τον Ρόκερ, «το πρόβλημα που έχει αναδειχθεί στην εποχή μας είναι αυτό της απελευθέρωσης του ανθρώπου από την κατάρρα της οικονομικής εκμετάλλευσης και της κοινωνικής υποδούλωσης». Και η μέθοδος για να πραγματοποιηθεί δεν είναι η κατάκτηση και άσκηση της κρατικής εξουσίας, ούτε η ταπείνωση του κοινοβουλευτισμού, αλλά μάλλον η «ανασυγκρότηση της οικονομικής ζωής των λαών από το μηδέν και η οικοδόμηση της πάνω στο πνεύμα του Σοσιαλισμού».

Αλλά μόνο οι ίδιοι οι παραγωγοί είναι ικανοί για αυτό το έργο, αφού αυτοί είναι το μόνο στοιχείο της κοινωνίας που παράγει αξία και από αυτούς ένα νέο μέλλον μπορεί να προκύψει. Δικό τους πρέπει να είναι το έργο της απελευθέρωσης του μόχθου των ανθρώπων από όλα τα δεσμά της οικονομικής εκμετάλλευσης έχουν προσδεθεί σε αυτούς, της απελευθέρωσης της κοινωνίας από

όλα τα θεσμικά όργανα και τη χρήση της πολιτικής εξουσίας για να ανοίξουν το δρόμο σε μια συμμαχία ελεύθερων ομάδων των ανδρών και των γυναικών που θα βασίζονται σε συνεργατική εργασία, σε μία οργανωμένη διαχείριση των πραγμάτων προς το συμφέρον της κοινότητας. Η προετοιμασία των κουρασμένων μαζών της πόλης και της υπαίθρου για αυτό το μεγάλο στόχο και η ένωση τους σε μια μαχητική δύναμη είναι το ζητούμενο του σύγχρονου αναρχοσυνδικαλισμού, και σε αυτόν το σκοπό έχει εξαντληθεί.

Σαν σοσιαλιστής, ο Ρόκερ είχε ως δεδομένο ότι «η σοβαρή, τελικά, η πλήρης απελευθέρωση των εργαζομένων είναι δυνατή μόνο υπό μία συνθήκη: ότι η ιδιοκτησία του κεφαλαίου, που είναι οι πρώτες ύλες, τα εργαλεία της εργασίας, περιλαμβανομένης της γης, από το σύνολο της εργατικής τάξης». [3] Ως αναρχοσυνδικαλιστής, επιμένει επιπλέον ότι οι εργατικές οργανώσεις δημιουργούν «όχι μόνο τις ιδέες, αλλά και τις πραγματικότητες του ίδιου του μέλλοντος» στην προεπαναστατική περίοδο, ότι δηλαδή αυτές ενσαρκώνουν τη δομή της μελλοντικής κοινωνία -και ο ίδιος προσβλέπει σε μια κοινωνική επανάσταση που θα καταργήσει το κρατικό μηχανισμό. «Αυτό που θα βάλουμε στη θέση της κυβέρνησης είναι βιομηχανική οργάνωση».

Οι αναρχοσυνδικαλιστές είναι πεπεισμένοι ότι μια σοσιαλιστική οικονομική τάξη δεν μπορεί να δημιουργηθεί από τα διατάγματα και τους θεσμούς της κυβέρνησης, αλλά μόνο από την συνολική συνεργασία των εργαζομένων τόσο στη δράση όσο και στη σκέψη σε κάθε κλάδο της παραγωγής. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από την ανάληψη της διαχείρισης των εργοστασίων από τους ίδιους τους παραγωγούς με μία μορφή ώστε οι επιμέρους ομάδες ανθρώπων, οι εργασιακές εγκαταστάσεις καθώς και οι κλάδοι της βιομηχανίας να είναι ανεξάρτητα μέλη του γενικού οικονομικού οργανισμού και συστηματικά η παραγωγή και διανομή των αγαθών να ασκούνται προς το συμφέρον της κοινότητας σε μια βάση ελεύθερων αμοιβαίων συμφωνιών.

Ο Ρόκερ τα έγραφε αυτά σε μία στιγμή που τέτοιες ιδέες είχαν τεθεί σε εφαρμογή με ένα συνταρακτικό τρόπο στην Ισπανική Επανάσταση. Μόλις πριν από το ξέσπασμα της επανάστασης, ο αναρχοσυνδικαλιστής οικονομολόγος Diego Abad de Santillan είχε γράψει:

«...αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα του κοινωνικού μετασχηματισμού, η επανάσταση δεν μπορεί να θεωρήσει το κράτος ως ένα μέσο, αλλά πρέπει να εξαρτάται από την οργάνωση των παραγωγών.

Έχουμε ακολουθήσει αυτό το πρότυπο και δεν βρήκαμε καμία ανάγκη για την υπόθεση που λέει ότι μία ανώτατη δύναμη οργάνωσης της εργασίας πρέπει να υπάρχει για να εγκαταστήσει μία νέα τάξη των πραγμάτων. Θα ευχαριστούσαμε οποιονδήποτε μας επισήμανε ποια λειτουργία, αν υπάρχει κάποια, θα έχει το κράτος σε μία οικονομική οργάνωση όπου η ιδιωτική ιδιοκτησία θα έχει καταργηθεί και στην οποία ο παρασιτισμός και τα ειδικά προνόμια δεν θα έχουν θέση. Η κατάπιξη του κράτους δεν μπορεί να είναι μία υπόθεση άτονη. Πρέπει να είναι το έργο της Επανάστασης να τελειώσει με το κράτος. Είτε η Επανάσταση δίνει κοινωνικό πλούτο στους παραγωγούς και στην περίπτωση αυτή οργανώσουν τη ζωή τους οι ίδιοι με τα οφέλη της συλλογικής διανομής των αγαθών και το κράτος δεν έχει καμία σχέση, ή η επανάσταση δεν καταφέρνει να δώσει πλούτο στους παραγωγούς, και στην περίπτωση η Επανάσταση θα είναι ένα ψέμα και το κράτος θα συνεχίσει να υπάρχει.

Το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της οικονομίας δεν είναι μια πολιτική δύναμη, αλλά μία οικονομική και διοικητική ρύθμιση της δύναμης. Λαμβάνει τον προσανατολισμό του από κάτω και λειτουργεί σύμφωνα με τα ψηφίσματα των περιφερειακών και των εθνικών συνελεύσεων. Είναι μία επικοινωνία μεταξύ των σομάτων αυτών και τίποτα άλλο.» [4]

Ο Ένγκελς, σε μια επιστολή του 1883, εξέφρασε τη διαφωνία του με αυτή την ιδέα ως εξής:

Οι αναρχικοί έθεσαν το πράμα ανάποδα. Δηλώνουν ότι η προλεταριακή επανάσταση πρέπει να αρχίσει από την εξάλειψη της πολιτικής οργάνωσης του κράτους... Αλλά το να το καταστρέψουν σε μια τέτοια στιγμή θα είναι να καταστρέφει ο μόνος οργανισμός μέσω του οποίου το νικηφόρο προλεταριάτο μπορεί να επιβάλει την προσφάτως κατακτημένη εξουσία του, κρατώντας πατημένους τους καπιταλιστικούς του αντιπάλους και εκτελώντας την οικονομική επανάσταση της κοινωνίας, χωρίς την οποία η συνολική του νίκη θα τελειώσει με μία νέα ήττα και με μία μαζική σφαγή των εργατών παρόμοια με αυτή του Παρισιού μετά την Κομμούνα. [5]

Αντίθετα, οι αναρχικοί - πιο εύγλωττα Μοακούιν - προειδοποίησε για τους κινδύνους από την «κόκκινη γραφειοκρατία», η οποία θα αποδειχτεί ότι είναι «το πιο άθλιο και τρομερό ψέμα που ο αιώνας μας έχει δημιουργήσει». [6] Ο αναρχοσυνδικαλιστής Fernand Pelloutier ρώτησε: «Πρέπει ακόμη και η μεταβατική κατάσταση στην οποία έχουμε να υποταχθούμε να είναι απαραίτητα και

μοιραία μια κολεκτιβιστική φυλακή? Δεν μπορεί αυτό να συνιστάται σε ένα ελεύθερο οργανισμό, οροθετημένο αποκλειστικά από τις ανάγκες της παραγωγής και της κατανάλωσης, όπου όλα τα πολιτικά όργανα θα έχουν εξαφανιστεί?» [7]

Δεν προσποιούμαι ότι γνωρίζω τις απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση. Αλλά μοιάζει ξεκάθαρο ότι αν δεν υπάρχει, σε κάποια μορφή, μια θετική απάντηση, οι πιθανότητες για μια πραγματικά δημοκρατική επανάσταση που θα επιτελούσε τα ανθρωπιστικά ιδεώδη της αριστεράς δεν είναι μεγάλες. Ο Μάρτιν Μπουμπερ (Martin Buber) έθεσε το πρόβλημα λακωνικά όταν έγραψε «Κάποιος δεν μπορεί, λόγω της φύσης των πραγμάτων, να περιμένει ότι ένα μικρό δέντρο που έχει μετατραπεί σε ρόπαλο θα βάλει «μπροστά» τα φύλλα». [8] Το ζήτημα της κατάκτησης ή την καταστροφή της κρατικής εξουσίας είναι αυτό που ο Μπακούνιν θεωρούσε ως πρωταρχικό θέμα διαφωνίας με τον Μαρξ. [9] Σε διάφορες μορφές, το πρόβλημα αυτό έχει προκύψει επανειλημμένα στο αιώνα (αναφέρεται στον 20^ο) διαιρώντας τους σοσιαλιστές σε «ελευθεριακούς» και «κρατιστές».

Παρά τις προειδοποιήσεις του Μπακούνιν για τους κινδύνους της κόκκινης γραφειοκρατίας, και την ολική εκπλήρωση των κινδύνων αυτών κατά τη Σταλινική δικτατορία, θα ήταν προφανώς ένα χονδροειδές σφάλμα για την ερμηνεία των αντιπαραθέσεων που έγιναν πριν από έναν αιώνα να βασιστούμε στις αξιώσεις των σύγχρονων κοινωνικών κινήματων ως προς την ιστορική προέλευση. Ειδικότερα, είναι διεστραμμένο να θεωρείται ο Μπολσεβικισμός ως «ο μαρξισμός στην πράξη». Αντίθετα, η αριστερή κριτική στο Μπολσεβικισμό, λαμβάνοντας υπόψη τις ιστορικές συνθήκες που περιβάλλουν τη Ρωσική Επανάσταση, είναι πολύ περισσότερο ουσιαστική πάνω στο θέμα. [10]

Η αντί-Μπολσεβίκικη, αριστερή πτέρυγα του εργατικού κινήματος αντιτάθηκε στους Λενινιστές επειδή δεν προχώρησαν αρκετά στην αξιοποίηση των Ρώσικων ανακατατάξεων για αυστηρά προλεταριακούς σκοπούς. Έγιναν όμηροι του ίδιου τους του περιβάλλοντος και χρησιμοποίησαν το παγκόσμιο ριζοσπαστικό κίνημα για να ικανοποιήσουν συγκεκριμένα Ρώσικες ανάγκες, οι οποίες σύντομα έγιναν συνώνυμες με τις ανάγκες του κόμματος των Μπολσεβίκων. Οι «αστικές» πτυχές της Ρώσικης Επανάστασης βρίσκονταν τώρα πια στον ίδιο τον Μπολσεβικισμό: ο Λενινισμός αναγνωρίστηκε ως κομμάτι της παγκόσμιας σοσιαλδημοκρατίας, διαφέροντας από τη δεύτερη μόνο ως προς τα θέματα τακτικής. [11]

Αν ήταν κάποιος να αναζητήσει μια μοναδική ηγετική ιδέα μέσα στη αναρχική παράδοση, θα πρέπει πιστεύω να είναι εκείνη που εξέφρασε ο Μπακούνιν όταν γράφοντας για την Παρισινή Κομμούνα, προσδιόρισε τον εαυτό του ως εξής:

Είμαι φανατικός εραστής της ελευθερίας, θεωρώντας την ως τη μοναδική προϋπόθεση υπό την οποία η νοημοσύνη, η αξιοπρέπεια και η ανθρώπινη ευτυχία μπορούν να αναπτυχθούν και να μεγαλώσουν ` όχι την καθαρά τυπική μορφή ελευθερίας που παραχωρείται, καθορίζεται και ρυθμίζεται από το κράτος, ένα αιώνιο ψέμα που στην πραγματικότητα δεν αντιπροσωπεύει τίποτε περισσότερο από το προνόμιο ορισμένων που στηρίζονται στην δουλεία των υπολοίπων ` όχι την ατομικιστική, εγωιστική, ευτελής και φανταστική ελευθερία που επαινέθηκε από την σχολή του Ρουσσώ και άλλες σχολές του αστικού φιλελευθερισμού, η οποία θεωρεί ότι όλα τα λεγόμενα δικαιώματα των ανθρώπων, αντιπροσωπεύονται από το κράτος το οποίο οριοθετεί τα δικαιώματα του καθενός - μια ιδέα που οδηγεί αναπόφευκτα στη μετατροπή των δικαιωμάτων του κάθε ένα στο μηδέν. Όχι, εννοώ μόνο το είδος της ελευθερίας που είναι άξια του ονόματός της, την ελευθερία που συνίσταται στην πλήρη ανάπτυξη όλων των υλικών, πνευματικών και ηθικών δυνάμεων που είναι κρυμμένες σε κάθε άτομο ` Ελευθερία που δεν αναγνωρίζει άλλους περιορισμούς εκτός από αυτούς που ορίζονται από τους νόμους της ίδιας μας της φύσης, οι οποίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως περιορισμοί, δεδομένου ότι αυτοί οι νόμοι δεν επιβάλλονται από κανένα εξωτερικό νομοθέτη δίπλα ή πάνω από εμάς , αλλά είναι έμφυτες και εγγενείς, αποτελώντας τη βάση του υλικού, πνευματικού και ηθικού μας είναι - που δεν μας περιορίζουν, αλλά είναι οι πραγματικές και άμεσες προϋποθέσεις της ελευθερίας μας. [12]

Οι ιδέες αυτές προήλθαν από το Διαφωτισμό ` οι ρίζες τους βρίσκονται στα έργα του Ρουσσώ «Διατριβή για την προέλευση και τις βάσεις της ανισότητας μεταξύ των ανθρώπων», «Σχετικά με τα όρια της Κρατικής Δράσης» του Χούμπολντ, στην επιμονή του Καντ, υπερασπίζοντας τη Γαλλική Επανάσταση, για το ότι η ελευθερία είναι η προϋπόθεση για την απόκτηση της ωριμότητας που χρειάζεται η ελευθερία, όχι ένα δώρο προς χορηγία όταν μια τέτοια ωριμότητα έχει επιτευχθεί. Με την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού, ενός νέου και μη αναμενόμενου συστήματος της αδικίας, είναι ο ελευθεριακός σοσιαλισμός που έχει διατηρήσει και παρατείνει το ριζοσπαστικό ανθρωπιστικό μήνυμα του Διαφωτισμού και τα κλασικά φιλελεύθερα ιδανικά που ήταν διεστραμμένα μέσα σε μια ιδεολογία που υποστήριζε την αναδυόμενη κοινωνική

τάξη. Στην πραγματικότητα, για τις ίδιες ακριβώς παραδοχές που οδήγησαν τον κλασικό φιλελευθερισμό να αντιτίθεται στην παρέμβαση του κράτους στην κοινωνική ζωή, οι καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις είναι επίσης μη ανεκτές. Αυτό είναι σαφές, για παράδειγμα, από το κλασικό έργο του Χούμπολντ, Τα Όρια της Κρατικής Δράσης(1792), το οποίο ίσως ενέπνευσε τον Μίλλ. Το κλασικό αυτό στοιχείο της φιλελεύθερης σκέψης, που ολοκληρώθηκε το 1792, είναι στην ουσία του βαθιά, αν και πρόωρα, αντικαπιταλιστικό. Οι ιδέες του αυτές πρέπει να είναι μη τονισμένες, πέρα από την αναγνώριση της μετάλλαξης τους σε μια ιδεολογία του βιομηχανικού καπιταλισμού.

Το όραμα του Χούμπολντ για μια κοινωνία στην οποία τα κοινωνικά δεσμά έχουν αντικατασταθεί από κοινωνικές εγγυήσεις και η εργασία αναλαμβάνεται ελεύθερα εισάγει έναν πρώιμο Μαρξ, με τη συζήτηση για την «αλλοτρίωση της εργασίας όταν αυτή είναι κάτι ξένο προς τον εργάτη...που δεν αποτελεί μέρος της φύσης του...ώστε αυτός δεν ολοκληρώνει τον εαυτό αλλά τον αρνείται...και είναι φυσικά και πνευματικά εξαντλημένος από αυτή», μια αλλοτριωμένη εργασία που «πετάει μερικούς εργάτες πίσω σε ένα βάρβαρο είδος σκληρής εργασίας και άλλους στην εργασία με μηχανές», στερώντας έτσι από τον άνθρωπο το «είδος του χαρακτήρα» της «ελεύθερης συνειδητής δραστηριότητας» και της «παραγωγικής ζωής». Ομοίως, ο Μαρξ συλλαμβάνει «ένα νέο είδος ανθρώπου που χρειάζεται το σύντροφο του...Η εργατική ένωση γίνεται η πραγματικά εποικοδομητική προσπάθεια να δημιουργηθεί η κοινωνική υφή των μελλοντικών ανθρώπινων σχέσεων». Είναι αλήθεια ότι η κλασική ελευθεριακή σκέψη είναι αντίθετη με την παρέμβαση του κράτους στην κοινωνική ζωή, ως συνέπεια των παραδοχών για τις βαθύτερες ανάγκες του ανθρώπου για την ελευθερία, την πολυμορφία και την ελεύθερη ένωση. Για τις ίδιες παραδοχές, οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, η μισθωτή εργασία, η ανταγωνιστικότητα, η ιδεολογία του “κτητικού ατομικισμού” - όλα πρέπει να θεωρούνται ουσιαστικά απάνθρωπα. Ο Ελευθεριακός Σοσιαλισμός σωστά πρέπει να θεωρηθεί ως ο κληρονόμος για τα φιλελεύθερα ιδεώδη του Διαφωτισμού.

Ο Ρούντολφ Ρόκερ περιγράφει το σύγχρονο αναρχισμό ως «η σύγκλιση των δύο μεγάλων ρευμάτων τα οποία κατά τη διάρκεια και μετά την Γαλλική Επανάσταση έχουν βρει χαρακτηριστική έκφραση στην πνευματική ζωή της Ευρώπης: «Σοσιαλισμός και Φιλελευθερισμός». Τα κλασικά φιλελεύθερα ιδεώδη, υποστηρίζει, ναύαγησαν στην πραγματικότητα των καπιταλιστικών οικονομικών μορφών. Ο Αναρχισμός είναι κατ' ανάγκη αντικαπιταλιστικός για το ότι «αντιτίθεται στην εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο». Όμως, ο αναρχισμός αντιτίθεται επίσης «στην κυριαρχία του ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο». Επιμένει ότι «ο σοσιαλισμός ή θα είναι ελεύθερος ή δεν θα είναι καθόλου. Στην αναγνώριση αυτού βρίσκεται η πραγματική και βαθιά αιτιολογία για την ύπαρξη του Αναρχισμού»[13]. Από αυτή την άποψη, ο αναρχισμός, μπορεί να θεωρηθεί ως η ελευθεριακή πτέρυγα του σοσιαλισμού. Είναι σε αυτό το πνεύμα που ο Ντάνιελ Γερίν έχει προσεγγίσει τη μελέτη του αναρχισμού στο “Αναρχισμός” αλλά και σε άλλες δουλειές.[14] Ο Γερίν παραθέτει τα λόγια του Αδόλφου Φίσερ, που είπε «κάθε αναρχικός είναι σοσιαλιστής, αλλά κάθε σοσιαλιστής δεν είναι απαραίτητα αναρχικός». Ομοίως ο Μπακούνιν, στο «αναρχικό μανιφέστο» του 1865, στο πρόγραμμα της διεθνούς επαναστατικής αδελφότητας προβλέπει την αρχή ότι κάθε μέλος πρέπει να είναι, καταρχάς, σοσιαλιστής.

Ένας συνεπής αναρχικός πρέπει να αντιταχθεί στην ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και στη μισθωτή σκλαβιά η οποία αποτελεί στοιχείο του συστήματος, ως ασύμβατες με την αρχή ότι η εργασία πρέπει να είναι ελεύθερα αναλαμβανόμενη και υπό τον έλεγχο του παραγωγού. Όπως το έθεσε ο Μαρξ, οι σοσιαλιστές προσβλέπουν σε μια κοινωνία στην οποία η εργασία θα «γίνει όχι μόνο ένα μέσο ζωής, αλλά επίσης και το υψηλότερο θέλω στη ζωή»[15], κάτι αδύνατο όταν ο εργαζόμενος καθοδηγείται από μία εξωτερική αρχή η από την ανάγκη περισσότερο παρά από την εσωτερική παρόρμηση : «καμία μορφή μισθωτής εργασίας, ακόμα και μία που είναι λιγότερο αποκρουστική από άλλες, δεν μπορεί να ξεφύγει από την ίδια τη μιζέρια της μισθωτής εργασίας»[16]. Κάποιος συνεπής αναρχικός δεν πρέπει να αντιταχθεί μόνο στην αποξενωμένη εργασία, αλλά και στην εξειδίκευση της εργασίας που λαμβάνει χώρα όταν το μέσο για την ανάπτυξη της παραγωγής ακρωτηριάζει τον εργαζόμενο σε ένα θραύσμα ανθρώπινης ύπαρξης, τον υποβιβάζει στο να γίνει ένα απλό εξάρτημα μηχανής, κάνοντας το έργο του ένα τέτοιο βάσανο που η ουσιώδη έννοια του καταστρέφεται ` αποξενώνει από αυτόν τις πνευματικές δυνατότητες της διαδικασίας της εργασίας σε μεγάλη αναλογία με το βαθμό στον οποίο η επιστήμη έχει ενσωματωθεί σε αυτήν ως αυτόνομη εξουσία...[17]

Ο Μαρξ δεν το είδε αυτό ως ένα αναπόφευκτο συνακόλουθο της εκβιομηχάνισης, αλλά ως χαρακτηριστικό των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Η κοινωνία του μέλλοντος πρέπει να

φροντίζει να «αντικαταστήσει τον εργάτη της λεπτομέρειας του σήμερα... που έχει μετατραπεί σε ένα θραύσμα ανθρώπου, από τον πλήρως αναπτυγμένο ατομικά, ικανό για μία ποικιλία έργων... στα οποία οι διάφορες κοινωνικές λειτουργίες... γίνονται με τόσους πολλούς τρόπους που δίνουν ελεύθερο πεδίο στις δικές του φυσικές δυνάμεις». [18] Το προαπαιτούμενο είναι η κατάργηση της καπιταλιστικής και μισθωτής εργασίας ως κοινωνικές κατηγορίες (για να μην αναφερθούμε στους βιομηχανικούς στρατούς του «εργατικού κράτους» ή στις διάφορες σύγχρονες μορφές ολοκληρωτισμού, δεδομένου του καπιταλισμού). Η υποβάθμιση του ανθρώπου σε εξάρτημα μηχανής, σε ένα εξειδικευμένο εργαλείο της παραγωγής, θα μπορούσε να καταρχάς να ξεπεραστεί αντί να ενισχυθεί, με τη σωστή ανάπτυξη και χρήση της τεχνολογίας, αλλά όχι υπό συνθήκες αυταρχικού ελέγχου της παραγωγής από αυτούς που κάνουν τον άνθρωπο ένα εργαλείο για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς τους, πάνω από τους ατομικούς του σκοπούς, στη φράση του Χούμπολντ.

Οι αναρχοσυνδικαλιστές επιδιώκουν, ακόμα και κάτω από τον καπιταλισμό, να δημιουργήσουν «ελεύθερες ενώσεις ελεύθερων παραγωγών» οι οποίες θα ασκούν μαχητικό αγώνα και θα προετοιμάζονται να αναλάβουν την οργάνωση της παραγωγής σε δημοκρατική βάση. Οι ενώσεις αυτές θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως «ένα πρακτικό σχολείο του αναρχισμού» [19]. Αν η ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, στη φράση που στον Προυντόν αναφέρεται συχνά, είναι απλώς μια μορφή “κλοπής”- “η εκμετάλλευση του αδύναμου από τον ισχυρό” [20]- ο έλεγχος της παραγωγής από κρατική γραφειοκρατία, χωρίς να έχει σημασία πόσο καλοκάγαθες είναι οι προθέσεις της, επίσης δεν δημιουργεί τις συνθήκες υπό τις οποίες η εργασία, χειρωνακτική και πνευματική, μπορεί να γίνει το υψηλότερο θέλω στη ζωή. Και τα δύο, τότε, θα πρέπει να ξεπεραστούν.

Στην επίθεση κατά του δικαιώματος στον ιδιωτικό ή γραφειοκρατικό έλεγχο των μέσων παραγωγής, ο αναρχικός παίρνει τη θέση του μαζί με αυτούς που αγωνίζονται να φέρουν “την τρίτη και τελευταία φάση απελευθέρωσης στην ιστορία”. Η πρώτη έκανε τους σκλάβους δουλοπάροικους, η δεύτερη έκανε τους δουλοπάροικους μισθωτούς και η τρίτη θα είναι αυτή που θα καταργήσει το προλεταριάτο σε μια τελική πράξη απελευθέρωσης που τοποθετεί τον έλεγχο της οικονομίας στα χέρια των ελεύθερων και εθελοντικών οργανώσεων των παραγωγών (Ζοζέφ Φουριέ, 1848) [21]. Ο επικείμενος κίνδυνος του «αστισμού» είχε σημειωθεί από τον Ντε Τοκβίλ, επίσης το 1848:

Για όσο χρονικό διάστημα το δικαίωμα της ιδιοκτησίας ήταν η προέλευση και το έδαφος πολλών άλλων δικαιωμάτων, ήταν εύκολα υπερασπίσιμο- ή μάλλον δεν είχε δεχθεί επίθεση· ήταν τότε η ακρόπολη της κοινωνίας, ενώ όλα τα άλλα δικαιώματα ήταν τα προχώματα του. Δεν υπέφερε το κύριο βάρος της επίθεσης και, μάλιστα, δεν υπήρχε καμία σοβαρή προσπάθεια για επίθεση εναντίον του. Αλλά σήμερα, όταν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας θεωρείται ως το τελευταίο μη κατεστραμμένο απομεινάρει του αριστοκρατικού κόσμου, όταν πλέον στέκεται μόνο του, ως το μοναδικό προνόμιο σε μια κοινωνία ισότητας, το θέμα αλλάζει. Σκεφτείτε τι συμβαίνει στις καρδιές των εργατικών τάξεων, αν και ομολογώ ότι είναι ήσυχες ακόμα. Είναι αλήθεια ότι είναι λιγότερο φλογερά από τα παλαιότερα πολιτικά πάθη για να μιλήσουμε σωστά· αλλά δεν βλέπεις ότι τα πάθη τους, μακριά από την πολιτική, έχουν γίνει κοινωνικά? Δεν βλέπεις ότι, σιγά-σιγά, ιδέες και απόψεις που διαδίδονται μεταξύ αυτών δεν σκοπεύουν απλά στο να διώξουν κάποιους νόμους, κάποιον υπουργό ή κάποια κυβέρνηση, αλλά στην διάλυση των θεμελίων της ίδιας της κοινωνίας? [22]

Οι εργαζόμενοι του Παρισιού, το 1871, έσπασαν τη σιωπή τους, και προχώρησαν στην κατάργηση της ιδιοκτησίας, τη βάση κάθε αστισμού! Ναι, κύριοι, η Κομμούνα, σκόπευε να καταργήσει την ταξική ιδιοκτησία που κάνει την εργασία των πολλών πλούτο για τους λίγους. Ήθελε να κάνει την ατομική κυριότητα μία πραγματικότητα με τη μετατροπή των μέσων παραγωγής, της γης και του κεφαλαίου, που ήταν πρωτίστως τα μέσα για την υποδούλωση και εκμετάλλευση της εργασίας, σε απλά όργανα ελεύθερης και συνεταιριστικής εργασίας. [23]

Η Κομμούνα, βέβαια, πνίγηκε στο αίμα. Η φύση του «αστισμού» που οι εργαζόμενοι του Παρισιού προσπάθησαν να ξεπεράσουν με την επίθεσή τους «στα θεμέλια της ίδιας της κοινωνίας» αποκαλύφθηκε, για άλλη μία φορά, όταν τα στρατεύματα της κυβέρνησης των Βερσαλλιών επανέκτησαν το Παρίσι από τον πληθυσμό του. Όπως έγραψε ο Μαρξ, με πικρία, αλλά και με ακρίβεια:

Ο πολιτισμός και η δικαιοσύνη της αστικής τάξης έρχονται μακάβρια στο φως κάθε φορά που οι σκλάβοι και οι όμηροι για σκληρή δουλειά αυτής της τάξης ξεσηκώνονται ενάντια στα αφεντικά τους. Στη συνέχεια ο αστισμός και η δικαιοσύνη βγαίνουν μπροστά με ακάλυπτη

βαρβαρότητα και με άνομη εκδίκηση...οι καταχθόνιες πράξεις των στρατιωτών αντανακλούν το έμφυτο πνεύμα του αστισμού, του οποίου είναι οι μισθοφόροι υπερασπιστές...Η αστική τάξη όλου του κόσμου, η οποία βλέπει με ικανοποίηση την χονδρική σφαγή μετά την μάχη, είναι συγκλονισμένη από την καταστροφή των τούβλων και της λάσπης.

Παρά τη βίαιη καταστροφή της Κομμούνας, ο Μπακούνιν έγραψε ότι το Παρίσι ανοίγει μια νέα εποχή «ότι από την οριστική και πλήρη χειραφέτηση των λαϊκών μαζών και τη μελλοντική τους αληθινή αλληλεγγύη, πέρα και ανεξάρτητα από τα κρατικά όρια...η επόμενη επανάσταση του ανθρώπου, διεθνή στην αλληλεγγύη, θα είναι η ανάσταση του Παρισιού.» -μια επανάσταση που ο κόσμος εξακολουθεί να περιμένει.

Ο συνεπής αναρχικός, στη συνέχεια, θα πρέπει να είναι σοσιαλιστής, αλλά σοσιαλιστής ενός συγκεκριμένου είδους. Δεν θα αντιταχθεί μόνο αποξενωμένη και εξειδικευμένη εργασία και θα αναμένει για την οικειοποίηση του κεφαλαίου από το σύνολο των εργαζομένων, αλλά θα επιμένει η οικειοποίηση αυτή να είναι άμεση, δεν θα ασκείται από κάποια ελίτ δύναμης που ενεργεί στο όνομα του προλεταριάτου. Θα αντιτίθεται, εν ολίγοις, στην οργάνωση της παραγωγής από την κυβέρνηση. Αυτό αναφέρεται στο σοσιαλιστικό Κράτος, στη διοίκηση των κρατικών υπαλλήλων πάνω την παραγωγή και στη διοίκηση των διαχειριστών, των επιστημόνων και των ανωτέρων υπαλλήλων στα καταστήματα... Ο στόχος της εργατικής τάξης είναι η απελευθέρωση από την εκμετάλλευση. Ο στόχος αυτός δεν επιτεύχθηκε και δεν μπορεί να επιτευχθεί με μία νέα τάξη που διευθύνει και κυβερνά υποκαθιστώντας την αστική τάξη. Είναι πραγματοποιήσιμη μόνο από τους ίδιους τους εργαζόμενους που θα είναι αφεντικά της παραγωγής.

Οι παρατηρήσεις αυτές λαμβάνονται από το «Πέντε Διατριβές για την ταξική πάλη» από τον αριστερή πτέρυγα Μαρξιστή Άντον Πάνεκουκ ,έναν από τους σημαντικότερους αριστερούς θεωρητικούς του συμβουλιικού κομμουνιστικού κινήματος. Όπου στην πραγματικότητα, ο ριζοσπαστικός μαρξισμός συγχωνεύεται με αναρχικά ρεύματα.

Ως μία ακόμα επεξήγηση, σκεφθείτε τον παρακάτω χαρακτηρισμό του «επαναστατικού Σοσιαλισμού»:

Ο επαναστατικός σοσιαλισμός αρνείται ότι η κρατική ιδιοκτησία μπορεί να καταλήξει σε κάτι διαφορετικό άλλο από έναν γραφειοκρατικό δεσποτισμό. Έχουμε δει γιατί το κράτος δεν μπορεί να ελέγξει δημοκρατικά τη βιομηχανία. Η βιομηχανία μπορεί να είναι δημοκρατικά ελεγχόμενη μόνο από τους εργάτες που εκλέγονται από βιομηχανικές διαχειριστικές επιτροπές. Ο Σοσιαλισμός θα είναι ουσιαστικά ένα βιομηχανικό σύστημα . Τα σώματα του θα έχουν βιομηχανικό χαρακτήρα. Έτσι, αυτοί που ασκούν τις κοινωνικές δραστηριότητες και οι βιομηχανίες της κοινωνίας θα πρέπει να εκπροσωπούνται άμεσα στα τοπικά και κεντρικά συμβούλια της κοινωνικής διαχείρισης. Με αυτό τον τρόπο οι αρμοδιότητες των αντιπρόσωπων θα ρέουν προς τα πάνω από αυτούς που κάνουν τις εργασίες και είναι εξοικειωμένοι με τις ανάγκες της κοινότητας. Όταν η κεντρική βιομηχανική διαχειριστική επιτροπή συνεδριάζει θα εκπροσωπεί κάθε φάση της κοινωνικής δραστηριότητας. Τότε το καπιταλιστικό η γραφειοκρατικό κράτος θα αντικατασταθεί από τη βιομηχανική διαχειριστική επιτροπή του Σοσιαλισμού. Η μετάβαση από το ένα κοινωνικό σύστημα στο άλλο θα είναι η κοινωνική επανάσταση. Το πολιτικό Κράτος σε όλη την ιστορία έχει ως αποτέλεσμα τη κυβέρνηση των ανθρώπων από την άρχουσα τάξη . η Δημοκρατία του Σοσιαλισμού θα είναι η κυβέρνηση της διαχείρισης της βιομηχανίας για λογαριασμό του συνόλου της κοινότητας. Το πριν σήμαινε την οικονομική και πολιτική υποταγή των πολλών . Το επόμενο θα σημαίνει την οικονομική ελευθερία όλων - θα είναι, λοιπόν, μια πραγματική δημοκρατία.

Αυτή η προγραμματική θέση εμφανίζεται στο βιβλίο του Πολ Γουίλιαμ «Το Κράτος, οι προελεύσεις και οι λειτουργίες του» το οποίο γράφτηκε στις αρχές του 1917 - λίγο πριν το «Κράτος και Επανάσταση» του Λένιν, ίσως η πιο ελευθεριακή δουλειά του (βλέπε σημείωση 9). Ο Πόλ ήταν μέλος του Μαρξιστικού- Ντε Λεονιστικού Εργατικού Κόμματος και αργότερα ένας από τους ιδρυτές του Βρετανικού Κομμουνιστικού Κόμματος.[24] Η κριτική του στον Κρατικό Σοσιαλιστικό μοιάζει με το ελευθεριακό δόγμα των αναρχικών στην αρχή ότι η κρατική ιδιοκτησία και διαχείριση θα οδηγήσει σε γραφειοκρατική απολυταρχία, η κοινωνική επανάσταση πρέπει την αντικαταστήσει με την βιομηχανική οργάνωση της κοινωνίας, με άμεσο εργατικό έλεγχο. Πολλές παρόμοιες θέσεις μπορούν να αναφερθούν.

Αυτό που είναι πολύ πιο σημαντικό είναι ότι αυτές οι ιδέες έχουν πραγματοποιηθεί και στην αυθόρμητη επαναστατική δράση, για παράδειγμα στη Γερμανία και στην Ιταλία μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και στην Ισπανία(όχι μόνο στην αγροτική επαρχία, αλλά και στην βιομηχανική Βαρκελώνη) το 1936. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι κάποια μορφή συμβουλιικού κομμουνισμού αποτελεί τη φυσική μορφή του επαναστατικού σοσιαλισμού σε μια βιομηχανική

κοινωνία. Αυτό αντανακλά την ενστικτώδη αντίληψη ότι η δημοκρατία είναι πολύ περιορισμένη όταν το βιομηχανικό σύστημα ελέγχεται από οποιαδήποτε μορφή αυταρχικού ελίτ, είτε από τους ιδιοκτήτες, διευθυντές και τους τεχνοκράτες, δηλαδή μία ομάδα εμπροσθοφυλακής, είτε από τη κρατική γραφειοκρατία. Υπό αυτές τις συνθήκες απολυταρχικής κυριαρχίας, τα κλασσικά ελευθεριακά ιδεώδη που αναπτύχθηκαν περισσότερο από τον Μαρξ και τον Μπακούνιν και άλλους επαναστάτες δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν· ο άνθρωπος δεν θα είναι ελεύθερος να αναπτύξει τις δυνατότητες του πληρέστερα, και ο παραγωγός θα παραμείνει «ένα θραύσμα ανθρώπου», υποβαθμισμένος, ένα εργαλείο για την παραγωγική διαδικασία κατευθυνόμενη από πάνω.

Η φράση «αυθόρμητη επαναστατική δράση» μπορεί να είναι παραπλανητική. Οι αναρχοσυνδικαλιστές, τουλάχιστον, έλαβαν πολύ σοβαρά την παρατήρηση του Μπακούνιν ότι οι εργατικές οργανώσεις πρέπει να δημιουργούν «όχι μόνο τις ιδέες αλλά και τις πραγματικότητες του μέλλοντος» στην προεπαναστατική περίοδο. Τα επιτεύγματα της λαϊκής επανάστασης στην Ισπανία, προπαντός, βασίστηκαν στην υπομονετική δουλειά πολλών ετών για την οργάνωση και την εκπαίδευση, ένα συστατικό μιας μεγάλης παράδοσης δέσμευσης και πολεμικότητας. Οι αποφάσεις του Κογκρέσου της Μαδρίτης τον Ιούνιο του 1931 και του Κογκρέσου της Σαραγόσα τον Μάιο του 1936, προανήγγελλαν με πολλούς τρόπους τις δράσεις της επανάστασης, όπως έκαναν και οι κάπως διαφορετικές ιδέες που σκιαγραφήθηκαν από τον Σαντιγιάν (σημείωση 4) στην αρκετά συγκεκριμένη του αντίληψη της οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης που θα θεσμοθετηθούν από την επανάσταση. Ο Γερνί γράφει «Η Ισπανική Επανάσταση ήταν σχετικά ώριμη στο μυαλό των ελευθεριακών στοχαστών, όπως και στην λαϊκή συνείδηση.» . Και οι οργανώσεις εργαζομένων υπήρχαν με τη δομή, την εμπειρία την κατανόηση για να αναλάβουν το έργο της κοινωνικής ανασυγκρότησης, όταν, με το πραξικόπημα του Φράνκο, η αναταραχή στις αρχές του 1936 εξερράγη σε κοινωνική επανάσταση. Στην εισαγωγή του σε μια συλλογή εγγράφων για τη κολεκτιβοποίηση στην Ισπανία, ο αναρχικός Augustin Souchy γράφει:

Για πολλά χρόνια, οι αναρχικοί και οι συνδικαλιστές της Ισπανίας θεωρούσαν ως το υπέρτατο καθήκον τους τον κοινωνικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Κατά τις συνελεύσεις σε Συνδικάτα και ομάδες, στις εφημερίδες, στα φυλλάδια και στα βιβλία, το πρόβλημα της κοινωνικής επανάστασης συζητήθηκε αδιάκοπα και με συστηματικό τρόπο. [25]

Όλο αυτό κρύβεται πίσω από τα αυθόρμητα επιτεύγματα, το εποικοδομητικό έργο της Ισπανικής Επανάστασης.

Οι ιδέες του ελευθεριακού σοσιαλισμού, με την έννοια που περιγράφονται έχουν βυθιστεί στις βιομηχανικές κοινωνίες του προηγούμενου μισού αιώνα.(αναφέρεται εδώ στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα). Οι κυρίαρχες ιδεολογίες έχουν γίνει αυτές του κρατικού σοσιαλισμού ή του κρατικού καπιταλισμού(του ολοένα και περισσότερο милитаристικού χαρακτήρα στις Ηνωμένες Πολιτείες, για λόγους που δεν είναι αδιευκρίνιστοι)[26]. Αλλά υπάρχει μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος τα τελευταία χρόνια. Οι διατριβές που ανέφερα από τον Άντον Πάνεκουκ ελήφθησαν από ένα πρόσφατο φυλλάδιο μιας ριζοσπαστικής γαλλικής ομάδας εργαζομένων (Informations Correspondance Oungrière). Οι παρατηρήσεις του Γουίλιαμ Πολ στον επαναστατικό σοσιαλισμό αναφέρονται σε ένα χαρτί από τον Γουόλτερ Κένταλ που δόθηκε στην Εθνική Διάσκεψη για Εργατικό Έλεγχο στο Σέφιλντ, στην Αγγλία, τον Μάρτιο του 1969. Το κίνημα του εργατικού ελέγχου έχει καταστεί μια σημαντική δύναμη στην Αγγλία τα τελευταία χρόνια., έχει οργανώσει διάφορες διασκέψεις, έχει βγάλει ένα χορταστικό έντυπο, και αριθμεί εκπροσώπους ορισμένων από τις πιο σημαντικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Το Συνδικάτο Ενωμένων Μηχανικών και Μεταλλωρύχων, για παράδειγμα, έχει υιοθετήσει, ως επίσημη πολιτική, το πρόγραμμα της εθνικοποίησης των βασικών βιομηχανιών υπό «εργατικό έλεγχο σε όλα τα επίπεδα». [27] Στην Ευρώπη, υπάρχουν παρόμοιες εξελίξεις. Ο Μάιος του 1968 επιτάχυνε βέβαια το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον συμβουλευτικό κομμουνισμό και για παρόμοιες ιδέες στη Γαλλία, στη Γερμανία, όπως και στην Αγγλία.

Δεδομένου του ιδιαίτερα συντηρητικού καλουπιού της ιδεολογικής κοινωνίας μας, δεν είναι πολύ περίεργο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν μείνει σχεδόν ανέγγιχτες από τις εξελίξεις αυτές. Όμως, και αυτό μπορεί να αλλάξει. Η διάβρωση της ψυχροπολεμικής μυθολογίας τουλάχιστον καθιστά δυνατή την ανάδειξη των ερωτημάτων αυτών σε αρκετά ευρείς κύκλους. Αν το κύμα καταστολής μπορεί να αντικρουστεί, και εάν η αριστερά ξεπεράσει τις τάσεις αυτοκτονίας της και βασιστεί σε ότι έχει επιτευχθεί κατά την προηγούμενη δεκαετία, τότε το πρόβλημα του πώς να οργανώσει τη βιομηχανική κοινωνία σε πραγματικά δημοκρατικές γραμμές, με το δημοκρατικό έλεγχο σε χώρους εργασίας και στην κοινότητα, θα πρέπει να αποτελέσει κυρίαρχο πνευματικό ζήτημα για εκείνους που γνωρίζουν τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας, και, όπως ένα κίνημα ελευθεριακού σοσιαλισμού αναπτύσσεται, η μελέτη θα πρέπει να προχωρήσει στη δράση.

Στο μανιφέστο του 1865, ο Μπακούνιν προέβλεψε ότι ένα στοιχείο που θα συμβάλει στην κοινωνική επανάσταση θα είναι «αυτό το νοήμον και αληθινά ευγενές τμήμα της νεολαίας το οποίο, αν και ανήκει από τη γέννηση στα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, με τις γενναιόδωρες πεποιθήσεις και τις φλογερές προσδοκίες του, υιοθετεί τους σκοπούς του λαού». Ίσως στην αύξηση του φοιτητικού κινήματος της δεκαετίας του 1960 βλέπει κανείς τα βήματα προς την εκπλήρωση αυτής της προφητείας.

Ο Ντάνιελ Γερίν επιχειρήσει ότι έχει περιγράψει ως «διαδικασία αποκατάστασης του αναρχισμού. Υποστηρίζει, πειστικά πιστεύω, ότι «οι εποικοδομητικές ιδέες του αναρχισμού διατηρούν τη ζωτικότητα τους, ώστε να μπορούν, όταν επανεξεταστούν και περάσουν από κόσκινο, να βοηθήσουν τη σύγχρονη σοσιαλιστική σκέψη να επιχειρήσει ένα νέο ξεκίνημα... και να συμβάλει στο εμπλουτισμό του μαρξισμού». [28] Από τη «ευρεία πισινή» του αναρχισμού έχει επιλέξει για περισσότερη εντατική εξέταση αυτές τις ιδέες και δράσεις που μπορούν να περιγραφούν ως ελευθεριακός σοσιαλισμός. Αυτό είναι φυσικό και κατάλληλο. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει τους μεγαλύτερους αναρχικούς εισηγητές, καθώς και το σύνολο των πράξεων που έχουν εμπνευστεί από αναρχικά αισθήματα και ιδεώδη. Ο Γερίν δεν ενδιαφέρεται μόνο για την αναρχική σκέψη αλλά και για τις αυθόρμητες δράσεις του λαϊκού επαναστατικού αγώνα. Ασχολείται με την κοινωνική όσο και την πνευματική δημιουργικότητα. Επιπλέον, επιχειρεί να αντλήσει από τα εποικοδομητικά επιτεύγματα του παρελθόντος τα διδάγματα που θα εμπλουτίσουν τη θεωρία της κοινωνικής απελευθέρωσης. Για εκείνους που δεν επιθυμούν μόνο να κατανοήσουν τον κόσμο αλλά και να τον αλλάξουν, αυτός είναι ο κατάλληλος τρόπος για τη μελέτη της ιστορίας της αναρχισμó.

Ο Γερίν περιγράφει τον αναρχισμό του 19^{ου} αιώνα ως ουσιαστικά θεωρητικό, ενώ ο εικοστός αιώνας, για τους αναρχικούς, υπήρξε μια εποχή «επαναστατικής πρακτικής». Ο αναρχισμός αντικατοπτρίζει την κρίση αυτή. Η ερμηνεία του αναρχισμού από αυτόν (τον Γερίν) ευσυνείδητα κοιτάζει προς το μέλλον. Ο Άρθουρ Ρόσενμπεργκ κάποτε επισήμανε ότι οι δημοφιλείς επαναστάσεις χαρακτηριστικά επιδιώκουν να αντικαταστήσουν «μια φεουδαρχική ή κεντρική αρχή που αποφασίζει με τη δύναμη» με κάποια μορφή κοινοτικού συστήματος που «συνεπάγεται την καταστροφή και την εξαφάνιση της παλαιάς μορφής του Κράτους». Ένα τέτοιο σύστημα θα είναι είτε σοσιαλιστικό ή μία «έσχατη μορφή δημοκρατίας... η οποία είναι η προκαταρκτική κατάσταση για Σοσιαλισμό στο βαθμό που ο Σοσιαλισμός μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο σε έναν κόσμο που απολαμβάνει το υψηλότερο δυνατό μέτρο της ατομικής ελευθερίας.» Αυτό το ιδανικό, σημειώνει, ήταν κοινό στον Μαρξ και στους αναρχικούς. [29] Αυτός ο φυσικός αγώνας για την απελευθέρωση έρχεται σε αντίθεση με την επικρατούσα τάση συγκεντρωτισμού στην οικονομική και πολιτική ζωή.

Πριν από έναν αιώνα ο Μαρξ έγραφε ότι οι εργαζόμενοι του Παρισιού «ένιωσαν ότι υπήρχε μία μόνο εναλλακτική λύση- η Κομμούνα, ή η αυτοκρατορία- κάτω από οποιοδήποτε όνομα μπορούμε να επανεμφανιστεί».

Η αυτοκρατορία τους είχε διαλύσει οικονομικά από το χάος που δημιούργησε στον δημόσιο πλούτο, από την χοντρή οικονομική αισχροκέρδεια που προώθησε, από τις ιδιοκτησίες που δάνεισε στην τεχνητά επιταχυνόμενη συγκέντρωση του κεφαλαίου, και την ταυτόχρονη απαλλοτρίωση από τις δικές τους γραμμές. Τους είχε καταστειλεί πολιτικά, τους είχε συγκλονιστεί ηθικά από τα όργια της, είχε προσβάλει τη πίστη τους στις θεωρίες του Βολτέρου αφήνοντας η διδασκαλία των παιδιών τους να γίνεται από την εκκλησία, είχε εξαγριώσει το Γαλλικό έθνος τους συναίσθημα σύροντας τους σε απρόσεκτα ένα πόλεμο που έφερε μόνο ένα ισάξιο με τα συντρίμια – τη εξαφάνιση της αυτοκρατορίας. [30]

Η άθλια Δεύτερη Αυτοκρατορία «ήταν η μόνη δυνατή μορφή διακυβέρνησης σε μια στιγμή που η αστική τάξη είχε ήδη χαθεί, και η εργατική τάξη δεν είχε ακόμα αποκτήσει, την ικανότητα να ηγηθεί του έθνους».

Δεν είναι πολύ δύσκολο να αναδιατυπώσεις τις παρατηρήσεις αυτές έτσι ώστε να αρμόζουν στα ιμπεριαλιστικά συστήματα του 1970 (ή του 2010...). Το πρόβλημα της «απελευθέρωσης του ανθρώπου από την κατάρα της οικονομικής εκμετάλλευσης, αλλά και της πολιτικής και κοινωνικής υποδούλωσης παραμένει το πρόβλημα της εποχής μας. Όσο παραμένει αυτό, τα δόγματα και η επαναστατική πρακτική του ελευθεριακού σοσιαλισμού θα μας χρησιμεύουν ως έμπνευση και οδηγός.

[1] Octave Mirbeau, quoted in James Joll, *The Anarchists*, pp. 145-6.

[2] Rudolf Rocker, *Anarchosyndicalism*, p. 31.

[3] Παρατίθεται από τον Ρόκερ, *ibid.*, p. 77. Αυτή η ρήση ότι και αυτή στην επόμενη πρόταση είναι από τον Μπακούνιν, "The Program of the Alliance," in Sam Dolgoff, ed. and trans., *Bakunin on Anarchy*, p. 255.

[4] Diego Abad de Santillan, *After the Revolution*, p. 86. Στο τελευταίο κεφάλαιο, το οποίο γράφτηκε μερικούς μήνες αφού η επανάσταση είχε αρχίσει, εκφράζει τη δυσαρέσκειά του με όσα έχουν επιτευχθεί προς αυτή την κατεύθυνση. Για τα επιτεύγματα της κοινωνικής επανάστασης στην Ισπανία, βλέπε *American Power and the New Mandarins*, chap. 1 καθώς και παραπομπές που αναφέρονται εκεί. Η σημαντική μελέτη από τους Broué and Témime έκτοτε έχει μεταφραστεί στα Αγγλικά. Διάφορες άλλες σημαντικές μελέτες έχουν εμφανιστεί, όπως Frank Mintz, *L'Autogestion dans l'Espagne révolutionnaire* (Paris: Editions Béliabaste, 1971); César M. Lorenzo, *Les Anarchistes espagnols et le pouvoir, 1868-1969* (Paris: Editions du Seuil, 1969); Gaston Leval, *Espagne libertaire, 1936-1939: L'Oeuvre constructive de la Révolution espagnole* (Paris: Editions du Cercle, 1971). See also Vernon Richards, *Lessons of the Spanish Revolution*, enlarged 1972 edition.

5 Παρατίθεται από τον Robert C. Tucker, *The Marxian Revolutionary Idea στην συζήτηση του για το Μαρξισμό και τον Αναρχισμό*

6 Bakunin, in a letter to Herzen and Ogareff, 1866. Cited by Daniel Guérin, *Jeunesse du socialisme libertaire*, p. 119.

[6] Fernand Pelloutier, cited in Joll, *Anarchists*. The source is "L'Anarchisme et les syndicats ouvriers," *Les Temps nouveaux*, 1895. Ολόκληρο το κείμενο εμφανίζεται στον Daniel Guérin, ed., *Ni Dieu, ni Maître*, μία εξαιρετική ιστορική ανθολογία του αναρχισμού.

[8] Martin Buber, *Paths in Utopia*, p. 127.

[9] «Όχι κράτος, όσο δημοκρατικό και να είναι» έγραψε ο Μπακούνιν, «ακόμα και η πιο κόκκινη δημοκρατία μπορεί να δώσει ποτέ στον κόσμο αυτό που πραγματικά θέλει, δηλαδή την αυτοργάνωση και τη διαχείριση των υποθέσεων από τα κάτω προς τα πάνω χωρίς καμία παρέμβαση ή βία από πάνω, γιατί κάθε κράτος, ακόμα και το ψευδο-λαϊκό κράτος που επινόησε ο Μαρξ, είναι στην ουσία μόνο ένα μηχανήμα κατεύθυνσης των μαζών από πάνω, από μια προνομιούχα μειοψηφία φαντασμένων διανοούμενων, που φανταζόμαστε ότι ξέρουν τι χρειάζονται οι άνθρωποι και τι επιθυμούν περισσότερο από ό,τι οι ίδιοι...» «Όμως οι άνθρωποι δεν θα αισθάνονται καλύτερα εάν το ραβδί με το οποίο έχουν ηττηθεί είναι χαρακτηρισμένο ως «ραβδί του λαού»». (Statism and Anarchy [1873], in Dolgoff, *Bakunin on Anarchy*, p. 338)

Μαρξ, βέβαια, είδε το θέμα διαφορετικά.

Για τη συζήτηση για την Παρισινή Κομμούνια δείτε τα σχόλια του Γερνίν στο *Ni Dieu, ni Maître*. Επίσης εμφανίζεται στο *Pour un marxisme libertaire*. Δείτε επίσης σημείωση 24.

10 On Lenin's "intellectual deviation" to the left during 1917, see Robert Vincent Daniels, "The State and Revolution: a Case Study in the Genesis and Transformation of Communist Ideology," *American Slavic and East European Review*, vol. 12, no. 1 (1953).

11 Paul Mattick, *Marx and Keynes*, p. 295.

12 Michael Bakunin, "La Commune de Paris et la notion de l'état," reprinted in Guérin, *Ni Dieu, ni Maître*. Η τελευταία σημείωση του Μπακούνιν πάνω στους νόμους της ατομικής φύσης ως όρο για την ελευθερία μπορεί να συσχετιστεί με τη δημιουργική σκέψη που αναπτύχθηκε από τους

ορθολογιστές και τις ρομαντικές παραδόσεις. Δες το δικό μου *Cartesian Linguistics and Language and Mind*.

13 *Rocker, Anarchosyndicalism*, p. 28.

14 See Guérin's works cited earlier.

[15] Karl Marx, *Critique of the Gotha Programme*.

16 Karl Marx, *Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie*, cited by Mattick, *Marx and Keynes*, p. 306. In this connection, see also Mattick's essay "Workers' Control," in Priscilla Long, ed., *The New Left*; and Avineri, *Social and Political Thought of Marx*.

17 Καρλ Μαρξ, το Κεφάλαιο, που σωστά υπογραμμίζει ότι ο Μαρξ βλέπει τον επαναστάτη περισσότερο ως έναν «απογοητευμένο παραγωγό» παρά ως ένα «δυσανεστημένο καταναλωτή» (The Marxian Revolutionary Idea). Αυτή η πιο ριζοσπαστική κριτική των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής είναι η άμεση φυσική συνέπεια της ελευθεριακής σκέψης του Διαφωτισμού.

18 Marx, *Capital*, cited by Avineri, *Social and Political Thought of Marx*, p. 83.

19 Pelloutier, "L'Anarchisme."

20 "Qu'est-ce que la propriété? Η φράση «ιδιοκτησία είναι κλοπή» δυσαρέστησε τον Μαρξ, ο οποίος είδε στη χρήση της ένα λογικό πρόβλημα, ότι η κλοπή προϋποθέτει τη νόμιμη ύπαρξη της ιδιοκτησίας.

[21] Βρίσκεται στο βιβλίο Buber's *Paths in Utopia*, p. 19.

[22] Βρίσκεται στο βιβλίο J. Hampden Jackson, *Marx, Proudhon and European Socialism*, p. 60.

23Karl Marx, *The Civil War in France*, p. 24. Ο Avineri παρατηρεί ότι αυτό και άλλα σχόλια του Μαρξ σχετικά με την Κομμούνα αναφέρονται δεικτικά σε προθέσεις και σχέδια. Όπως έκανε σαφές ο Μαρξ και αλλού, η εκτίμηση του ήταν περισσότερο κριτική παρά προς αυτή την κατεύθυνση.

24 For some background, see Walter Kendall, *The Revolutionary Movement in Britain*.

25*Collectivisations: L'Oeuvre constructive de la Révolution espagnole*, p. 8.

[26] For discussion, see Mattick, *Marx and Keynes*, and Michael Kidron, *Western Capitalism Since the War*. See also discussion and references cited in my *At War With Asia*, chap. 1, pp. 23-6.

[27]Βλέπε Hugh Scanlon, *The Way Forward for Workers' Control*. Ο Scanlon είναι ο πρόεδρος του AEF, ένα από τα μεγαλύτερα συνδικάτα της Βρετανίας. Το ινστιτούτο ιδρύθηκε ως αποτέλεσμα της έκτης Διάσκεψης για τον Εργατικό Έλεγχο και χρησιμεύει ως κέντρο για τη διάδοση των πληροφοριών και την ενθάρρυνση της μελέτης.

28 Guérin, *Ni Dieu, ni Maître*, introduction.

[29] Arthur Rosenberg, *A History of Bolshevism*, p. 88.

Βιβλιογραφία

Avineri, Shlomo. *The Social and Political Thought of Karl Marx*. London: Cambridge University Press, 1968.

Bakunin, Michael. *Bakunin on Anarchy*. Edited and translated by Sam Dolgoff. New York: Alfred A. Knopf, 1972.

Buber, Martin. *Paths in Utopia*. Boston: Beacon Press, 1958.

Chomsky, Noam. *Cartesian Linguistics*. New York: Harper & Row, 1966.

----- . *American Power and the New Mandarins*. New York: Pantheon Books, 1969.

----- . *At War with Asia*. New York: Pantheon Books, 1970.

Collectivisations: L'Oeuvre constructive de la Révolution espagnole. 2nd ed. Toulouse: Editions C.N.T., 1965. First edition, Barcelona, 1937.

Daniels, Robert Vincent. "The State and Revolution: a Case Study in the Genesis and Transformation of Communist Ideology." *American Slavic and East European Review*, vol. 12, no. 1 (1953).

Guérin, Daniel. *Jeunesse du socialisme libertaire*. Paris: Librairie Marcel Rivière, 1959.

----- . *Anarchism: From Theory to Practice*, translated by Mary Klopfer. New York: Monthly Review Press, 1970.

----- . *Pour un marxisme libertaire*. Paris: Robert Laffont, 1969.

----- , ed. *Ni Dieu, ni Maître*. Lausanne: La Cité Editeur, n.d.

Jackson, J. Hampden. *Marx, Proudhon and European Socialism*. New York: Collier Books, 1962.

Joll, James. *The Anarchists*. Boston: Little, Brown & Co., 1964.

Kendall, Walter. *The Revolutionary Movement in Britain 1900--1921*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1969.

Kidron, Michael *Western Capitalism Since the War*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1968.

Mattick, Paul. *Marx and Keynes: The Limits of Mixed Economy*. Extending Horizons Series. Boston: Porter Sargent, 1969.

-----, "Workers' Control." In *The New Left: A Collection of Essays*, edited by Priscilla Long. Boston: Porter Sargent, 1969.

Marx, Karl. *The Civil War in France*, 1871. New York: International Publishers, 1941.

Pelloutier, Fernand. "L'Anarchisme et les syndicats ouvriers." *Les Temps nouveaux*, 1895. Reprinted in *Ni Dieu, ni Maître*, edited by Daniel Guérin. Lausanne: La Cité Editeur, n.d.

Richards, Vernon. *Lessons of the Spanish Revolution (1936--1939)*. Enlarged ed. London: Freedom Press, 1972.

Rocker, Rudolf. *Anarchosyndicalism*. London: Secker & Warburg, 1938.

Rosenberg, Arthur. *A History of Bolshevism from Marx to the First Five Years' Plan*. Translated by Ian F. Morrow. New York: Russell & Russell, 1965.

Santillan, Diego Abad de. *After the Revolution*. New York: Greenberg Publishers, 1937.

Scanlon, Hugh. *The Way Forward for Workers' Control*. Institute for Workers' Control Pamphlet Series, no. 1, Nottingham, England, 1968.

Tucker, Robert C. *The Marxian Revolutionary Idea*. New York: W. W. Norton & Co., 1969.